

6.1. Důkazy získané porušením práva obviněného neobviňovat sám sebe a jeho donucením k výpovědi nebo doznání

Princip nepřípustnosti jakéhokoliv donucení obviněného k výpovědi („right to remain silent“, „droit de garder le silence“) představuje konkrétní aplikaci širšího práva neobviňovat sebe samého („nemo tenetur se ipsum accusare“, „privilege against self-incrimination“, „droit de ne pas contribuer à sa propre incrimination“).⁴²⁸ Toto pravidlo bylo do československého právního řádu, stejně jako do právních řádů ostatních moderních evropských států, zavedeno v roce 1956 po vzoru pátého dodatku americké ústavy z roku 1791 kdy je toto pravidlo pokládáno v USA za součást tzv. Bill of Rights, jehož doslovný text zní: „no person shall ... be compelled in any criminal case to be a witness against himself“, tedy „v trestním řízení nesmí být nikdo nucen vypovídat proti sobě“. V zemích kontinentálního systému práva se pravidlo objevuje v druhé polovině 20. století, tj. obecně později než v zemích common law, a jeho expresivní zakotvení je standardem ve většině právních řádů demokratických států (Francie, Kanada, Německo, Španělsko, Dánsko apod.).⁴²⁹ Ačkoliv by bez vyloučení důkazu získaného porušením tohoto pravidla jeho existence přestala dávat smysl, objevovaly se pokusy zpochybnit toto právo.⁴³⁰

⁴²⁸ V americké literatuře a nauce se hovoří o „privilege against self-incrimination“, ve francouzské nauce o „droit de ne pas contribuer à sa propre incrimination“. Blíže k původu a vývoji tohoto pravidla srov. například ŠTĚPÁN, Jan. K právu odepřít výpověď. Evropský soud pro lidská práva a domněnka nevinny. In: MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-68-X. s. 236 a 237; ŠTĚPÁN, Jan. K právu obviněného odepřít výpověď. Evropský soud pro lidská práva a domněnka nevinny. In: GRĚVNA, Tomáš, VANDUCHOVÁ, Marie (ed.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 233–247 nebo ZUPANCIC, Bostjan, M. *The Owl of Minerva. Essays on Human Rights*. Netherlands: Eleven International Publishing, 2008. ISBN 978-90-77596-47-0. s. 125 a násl.

⁴²⁹ Srov. PRADEL, Jean. *Droit pénal comparé*. 2e éd. Paris: Dalloz, 2002. Précis Dalloz. Droit privé. ISBN 2-247-04110-8. s. 501–503.

⁴³⁰ Srov. ASHWORTH, Andrew. *The criminal process: an evaluative study*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 1998. ISBN 0-19-876536-3. s. 4–16.

Blíže k původu a vývoji tohoto pravidla srov. například ŠTĚPÁN, Jan. K právu odepřít výpověď. Evropský soud pro lidská práva a domněnka nevinny. In: MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-68-X. s. 236 a 237 nebo ZUPANCIC, Bostjan, M. *The Owl of Minerva. Essays on Human Rights*. Netherlands: Eleven International Publishing, 2008. ISBN 978-90-77596-47-0. s. 125 a násl.

Z pohledu judikatury ESLP patří právo nebýt donucován k výpovědi a nepřispívat k vlastnímu obvinění k obecně uznávaným principům, které jsou nedílnými komponenty práva na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1 Úmluvy). ESLP ve své judikatuře připomněl, že výše uvedená práva tvoří uznávané mezinárodní standardy ležící v jádru pojmu spravedlivého procesu ve smyslu článku 6 Úmluvy, přičemž jejich smysl spočívá, *inter alia*, v ochraně obviněného proti nevhodnému donucování státními autoritami.⁴³¹ Obdobná zásada je vyjádřena na mezinárodní úrovni v čl. 15 Úmluvy proti mučení, který stanoví, že „každý stát, který je smluvní stranou této Úmluvy, zajistí, aby žádné prohlášení, které podle zjištění bylo učiněno v důsledku mučení, nebylo použito jako důkaz v žádném soudním řízení, s výjimkou případů, kdy se použije proti osobě obviněné z mučení jako důkaz o tom, že toto prohlášení bylo učiněno.“ Obdobně v rezoluci XV. Mezinárodního kongresu trestního práva se uvádí, že „nikdo není povinen přispět aktivním způsobem, přímo nebo nepřímo, k vlastnímu odsouzení.“⁴³² Na národní úrovni legislativy jde o ústavně zaručené právo, které vyplývá z čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 4 Listiny. Podle čl. 37 odst. 1 Listiny má každý právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. Článek 40 odst. 4 Listiny, který je v tomto ohledu třeba považovat za speciální, návazně stanoví, že obviněný má právo odepřít výpověď a tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven. Na zákonné úrovni nachází toto právo obviněného svůj odraz v § 92 odst. 1 tr. ř., podle něhož nesmí být obviněný žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání.

Zásada, že nikdo nesmí být donucován k výpovědi nebo doznání, je primárně spojena s vůlí obviněné osoby nevypovídat. Je proto věcí obhajoby, jakou strategii v trestním řízení zvolí a zda určitou informaci aktivně poskytne orgánům činným v trestním řízení či nikoliv. Doznání obviněného je jeho výlučným právem.⁴³³ Projevem tohoto principu je i pravidlo stanovící, že ze samotné skutečnosti, že obviněný vypovídal nepravdivě, popíral určité skutečnosti nebo se snažil svést vyslyšající orgány na falešnou stopu, nelze vyvozovat žádné důkazní závěry o vině obviněného.⁴³⁴ Jestliže se obviněný v průběhu řízení rozhodne k věci vypovídat, nelze jej tohoto práva zbavit s poukazem na to, že v předcházejícím stadiu řízení výpověď odepřel a jeho výslech se sou-

⁴³¹ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 1. 6. 2010 ve věci *Gäffgen proti Německu*, č. 22978/05, § 168.

⁴³² *Revue Internationale de droit pénal*. 1995, 1–2. Vol. 66. s. 37.

⁴³³ HERCZEG, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2010, č. 1–2, s. 38–46.

⁴³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68 (č. 38/1968 Sb. rozh. tr.).

du vzhledem k obsahu ostatních důkazů jeví jako nadbytečný.⁴³⁵ Z lživé výpovědi obviněného nelze vyvozovat důsledky ani v podobě trestní odpovědnosti za křivou výpověď (§ 346 odst. 2 tr. z.).

Zákaz donucování obviněného k výpovědi nebo doznání je nepochybně velmi významnou garancí spravedlivého procesu a orgány činné v trestním řízení musí toto právo obviněného bezpodmínečně respektovat. Prohlášení obviněného v rámci jeho výslechu učiněné v rozporu s tímto zákazem nelze v trestním řízení nijak použít. Proto je zcela vyloučeno čtení protokolu o výslechu obviněného v hlavním líčení za podmínek § 207 odst. 2 tr. ř. (srov. dikci „*byl-li výslech proveden po sdělení obvinění způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona.*“). Na druhé straně toto právo nikterak neomezuje orgány činné v trestním řízení ve využití všech zákonných postupů, kterými má být dosaženo účelu trestního řízení jak v procesu dokazování, tak při aplikaci zajišťovacích opatření.⁴³⁶ Pro úplnost je třeba dodat, že princip zákazu sebeobviňování a donucení obviněného k doznání je třeba samozřejmě aplikovat i na případy, kdy má být upřesněna výše způsobené škody, či mají být získány takové důkazy, které jen podporují důkazy již dříve obstarané.⁴³⁷

Ke konkrétním implikacím porušení zákazu donucení k výpovědi (a projevu obecného ustanovení § 89 odst. 3 tr. ř.) při výslechu obviněného se české soudy měly možnost vyjádřit v několika rozhodnutích. Tato rozhodnutí naznačují, že posouzení porušení zákazu získání důkazu za pomoci nezákonného donucení nebo hrozby závisí na konkrétních okolnostech případu, kdy soudy obecně v hraničních případech zohledňují délku trvání nezákonného zacházení, duševní dopady na dotčenou osobu, věk osoby či její zdravotní stav.⁴³⁸ Na základě rozboru judikatury českých soudů a interpretace příslušných ustanovení trestního řádu lze konstatovat zejména následující případy absolutní neúčinnosti důkazů výslechem obviněného:

- a) výpověď obviněného získaná nezákonným donucením (fyzickým, ale i psychickým) nebo jeho hrozbou ze strany policejního orgánu (§ 89 odst. 3 tr. ř.);⁴³⁹

⁴³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 87/2012 (č. 51/2012 Sb. rozh. tr.).

⁴³⁶ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 15. září 2005, sp. zn. III. ÚS 424/2005 (U 21/38 SbNU 573).

⁴³⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 402/05 (N 206/39 SbNU 185).

⁴³⁸ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze 6. 3. 1989 sp. zn. 7 To 1/89 (č. 25/1990 Sb. rozh. tr.).

⁴³⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 6. 2002 sp. zn. II. ÚS 291/2000 (N 69/26 SbNU 207).

- b) výpověď obviněného získaná nezákonným donucením (fyzickým, ale i psychickým) nebo jeho hrozbou ze strany jiné osoby, než orgánu činného v trestním řízení (§ 89 odst. 3 tr. ř.);⁴⁴⁰
- c) výpověď obviněného, jehož výslech byl proveden za záměrně vytvořených okolností výrazně nepříznivě ovlivňujících jeho psychický stav (např. výslech bezprostředně následující po dlouhodobé eskortě obviněného uskutečňovaný po dlouhou dobu i v nočních hodinách za aktivní účasti většího počtu vyslýchajících);⁴⁴¹
- d) výpověď obviněného získaná postupem, kdy byl obviněný opakovaně vyslýchán policisty, kteří se při jeho předchozím výslechu dopustili fyzického ataku na obviněného;⁴⁴²
- e) výpověď obviněného, k níž byl přinucen hrozbou použití institutu vazby (§ 67 a násl. tr. ř.);⁴⁴³
- f) výpověď obviněného, k níž byl přinucen hrozbou uložení předběžných opatření (§ 88b a násl. tr. ř.);⁴⁴⁴
- g) výpověď obviněného učiněná při opakování jeho výslechu, jestliže k němu došlo jen z toho důvodu, aby bylo zajištěno doznání obviněného;⁴⁴⁵
- h) odpověď obviněného na otázku, poté, co, ačkoliv nevyužil svého práva nevypovídat, odmítl na tuto odpovědět.

Z téměř absolutní povahy⁴⁴⁶ práva obviněného odmítnout vypovídat je dovozováno, že ačkoliv obviněný nevyužil svého práva nevypovídat, může v průběhu výslechu tohoto práva využít tak, že odmítne odpovědět na jakoukoliv otázku, případně generálně na všechny otázky. Taková otázka nesmí být obviněnému opětovně položena a odpověď na ní je vůči obviněnému procesně nepoužitelná.⁴⁴⁷

⁴⁴⁰ Srov. kapitolu 2.4.2 a zejména usnesení Městského soudu v Praze ze dne 18. 3. 2016, sp. zn. 7 To 91/2016.

⁴⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze 6. 3. 1989 sp. zn. 7 To 1/89 (č. 25/1990 Sb. rozh. tr.).

⁴⁴² Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 29. 1. 1998, sp. zn. I. ÚS 484/97 (U 7/10 SbNU 361).

⁴⁴³ Usnesení Městského soudu ČR v Praze ze dne 15. 2. 1968, sp. zn. 5 To 11/68 (č. 39/1968 Sb. rozh. tr.).

⁴⁴⁴ Usnesení Městského soudu ČR v Praze ze dne 15. 2. 1968, sp. zn. 5 To 11/68 (č. 39/1968 Sb. rozh. tr.) *per analogiam*.

⁴⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68 (č. 38/1968 Sb. rozh. tr.).

⁴⁴⁶ Srov. rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 11. 7. 2006 ve věci *Jalloh proti Německu*, č. 54810/00, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 6. 4. 2000 ve věci *Labita v Itálii*, č. 26772/95 a rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 1. 6. 2010 ve věci *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05.

⁴⁴⁷ VANTUCH, Pavel. Výpověď obviněného, jeho vyjádření k obvinění a přerušování výslechu. *Bulletin advokacie*. 2004, č. 11–12, s. 30–41.

V judikatuře ESLP má princip zákazu donucení k výpovědi znatelně širší dopad a v zásadě je možné jeho aplikaci nalézt u nejrůznějších forem nátlaku kladeného na obviněného, který omezuje jeho právo nevypovídat a nebýt k poskytnutí výpovědi žádným způsobem donucován. ESLP při hodnocení zákonnosti důkazů získaných porušením čl. 3 Úmluvy v kontextu práva na spravedlivý proces zaručený čl. 6 Úmluvy přihlíží k veškerým okolnostem každého případu a zohledňuje například i existenci cíle použití nezákonného donucení v kontextu, ve kterém k němu došlo, jako např. existence obavy o lidský život,⁴⁴⁸ osobu poškozeného,⁴⁴⁹ nebo povahu trestného činu, ze kterého je dotčená osoba podezřelá,⁴⁵⁰ či využití moderních lékařských metod jako prostředku nátlaku.⁴⁵¹ ESLP na druhou stranu připouští, že právo nebýt donucován k doznání a právo neobviňovat sám sebe nejsou práva absolutní a je možno je omezit určitým stupněm nátlaku, který však nesmí být „abuzivní“.⁴⁵²

Vzhledem k vázanosti České republiky závazky plynoucími z Úmluvy nacházejí principy vyslovené v rozhodovací činnosti ESLP význam i v českém právním prostředí, a to zejména v situacích, kdy česká nauka ani praxe příslušné otázky uspokojivě neřeší.

Tak v teorii i praxi českých soudů není někdy dostatečně řešena otázka, zda lze za nezákonné donucení obviněného k výpovědi považovat i situaci, kdy je obviněný vystaven *lživému jednání jiné osoby*, v důsledku kterého obviněný sdělí informace o své trestné činnosti osobě, jenž má být později vyslechnuta o obsahu sdělení učiněném obviněným v trestním řízení jako svědek.

Při posuzování použitelnosti takové svědecké výpovědi je třeba odlišovat, zda soukromá osoba oslovila obviněného ze své vlastní iniciativy nebo na žádost orgánů činných v trestním řízení. Například Spolkový soudní dvůr v roce 1987 se zabýval situací, kdy obviněný v cele zařízení pro výkon trestu odnětí svobody sdělil informace spoluvězni, které byly následně zohledněny před soudem jako hlavní usvědčující důkaz. Spoluvězeň přistoupil ke zjištění informací od obviněného na základě podnětu od policistů, kteří mu za vylákání in-

⁴⁴⁸ Rozsudek ESLP ze dne 1. 6. 2010 ve věci *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05.

⁴⁴⁹ Rozsudek ESLP ze dne 1. 6. 2010 ve věci *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05; srov. též rozsudek ESLP ze dne 25. 1. 1976 ve věci *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71.

⁴⁵⁰ Rozsudek ESLP ze dne 1. 6. 2010 ve věci *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05.

⁴⁵¹ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 11. 7. 2006 ve věci *Jalloh proti Německu*, č. 54810/00.

⁴⁵² K tomu srov. také REPÍK, Bohumil. Otázky dokazování v trestním řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 8, s. 38–50, HERCZEG, Jiří. Právo na obhajobu a zásada *nemo tennetur* v řízení proti právnickým osobám. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, ISBN 978-80-7502-205-9, s. 154–159.

formací od obviněného přislíbili odměnu v podobě procesních výhod v jeho trestním řízení, a dále z toho důvodu, že mu nepřišlo správné, že někdo usmrtí jiného kvůli penězům (soukromý důvod). Spolkový soudní dvůr dospěl k závěru, že informace získané takovým způsobem nelze v trestním řízení použít jako důkaz, neboť orgány činné v trestním řízení omezily volnost tvorby vůle obviněného nedovoleným nátlakem.⁴⁵³

Dalším případem, kdy obviněný učinil výpověď na základě zneužití jeho důvěry policejním agentem, se zabýval Spolkový soudní dvůr také o dvacet let později. V daném případě obviněný odmítl vypovídat, a tudíž k jeho formálnímu výslechu zpočátku nedošlo. Ani přes rozsáhlé policejní vyšetřování nemohlo být počáteční podezření potvrzeno a jiné vyšetřovací metody, byť slibovaly úspěch, selhaly. Na žádost státního zástupce proto okresní soud povolil použít policejního agenta, přičemž toto povolení bylo po neúspěšných pokusech o vylákání doznání obviněného několikrát prodlouženo. Policejní agent přitom při plnění svých úkolů postupoval tak, že se záměrně dotazoval na důvod vedoucí k podezření z trestného činu. Během rozhovoru, který byl občas veden ve vypjaté atmosféře, policejní agent apeloval na důvěru, která mezi nimi panuje, a naléhal na obviněného, aby mu řekl pravdu. Obviněný, který si s vědomím dalšího trestu a s ohledem na plánované společné obchody chtěl udržet důvěru policejního agenta, se nakonec k činu doznal. Spolkový soudní dvůr judikoval, že takovýto způsob získávání důkazů porušuje zásadu, že nikdo nemůže být nucen svědčit sám proti sobě a zmíněný postup vede ve svém důsledku vždy k tomu, že takto získaný důkaz nemůže být u soudu použit.⁴⁵⁴

Otázkou lstivého získání doznání se zabýval ESLP ve věci *Allan proti Spojenému království*,⁴⁵⁵ v němž posuzoval případ, kdy pan Allan, podezřelý z vraždy, uplatnil právo nevypovídat, načež orgány činné v trestním řízení umístily do jeho vazební cely současně svého informátora, a to včetně příslušného monitorovacího systému. Při posuzování souladu informátorem získaného doznání s čl. 6 Úmluvy ESLP předně konstatoval, že ačkoliv právo nevypovídat a neobviňovat sám sebe jsou primárně určeny k ochraně proti abuzivnímu donucení ze strany orgánů činných v trestním řízení a získávání důkazů za pomoci donucovacích a nátlakových prostředků v rozporu s vůlí obviněného, rámec tohoto práva není omezen na případy, kdy vůle obviněného byla nějakým způsobem potlačena. Právo nevypovídat a neobviňovat sám sebe slou-

⁴⁵³ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ze dne 28. 4. 1987, sp. zn. 5 StR 666/86, dostupné také na https://www.jurion.de/urteile/bgh/1987-04-28/5-str-666_86/.

⁴⁵⁴ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ze dne 26. 7. 2007, sp. zn. 3 StR 104/07, dostupné také na <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/07/3-104-07.php>.

⁴⁵⁵ Rozsudek ESLP ze dne 5. 11. 2002 ve věci *Allan proti Spojenému království*, č. 48539/99.

ží k ochraně svobody výběru podezřelé osoby, zda bude vypovídat nebo bude mlčet. Svoboda tohoto výběru je zásadně omezena, jestliže vůči podezřelému, který využil práva nevypovídat, státní orgány činné v trestním řízení použijí lest, jejímž účelem je vylákání doznání nebo jiného usvědčujícího prohlášení, které by nebyly schopny získat při výslechu a které potom použily jako důkaz proti obviněnému v trestním řízení.

ESLP dále připomenul, že rozhovor byl cíleně usměrňován a byla zneužita důvěra obviněného k příteli; ačkoliv bylo jeho doznání získáno soukromou osobou, je tuto třeba považovat v daném případě jako reprezentanta státu a právní důsledky jejího jednání jsou shodné, jako by byl do cely nasazen policejní agent. Ačkoliv v posuzovaném případě bylo zřejmé, že rozhovor by se bez zásahu státních orgánů neuskutečnil nebo by jeho průběh byl značně odlišný. ESLP dále dovedl, že konflikt porušení práva nevypovídat s právem zaručeným v čl. 6 Úmluvy je třeba posuzovat individuálně v každém jednotlivém případě. Závěrem ESLP v jednání státních orgánů shledal porušení čl. 6 Úmluvy, přičemž odkázal na pravidla uplatňující se v Kanadě, podle nichž je právo nevypovídat porušeno v případech, kdy informátor jednal jako zástupce státu v okamžiku uskutečnění výpovědi podezřelého, a zároveň je nutné, aby výpověď byla uskutečněna v příčinné souvislosti s jednáním informátora.⁴⁵⁶

Jiná situace nastává, jestliže obviněný učinil prohlášení spontánně, aniž by bylo vylákáno, a to bez ohledu na to, zda recipientem takového prohlášení jsou státní orgány nebo soukromá osoba. Při absenci jednání ze strany státních orgánů však není porušeno právo obviněného vybrat si, zda bude vypovídat či nikoliv, a pokud ano, jakým způsobem. Mluví-li obviněný se soukromou osobou, musí totiž přijmout riziko, že tato osoba může informovat polici. Tato situace nastala např. v kauze *Khan proti Spojenému království*,⁴⁵⁷ kde byla odposlechnuta běžná konverzace obviněného, aniž by došlo k jakékoli provokaci agenty státu, na jejíž odlišnosti ESLP v rozhodnutí ve věci Allan upozorňuje.

Z kazuistické judikatury ESLP lze ohledně lstí vylákaného prohlášení obviněného a jeho použitelnosti před soudem vyvodit následující závěry:

- a) nebylo-li prohlášení obviněného vylákáno a učinil-li jej obviněný spontánně, je výpověď recipienta takového prohlášení procesně použitelným důkazem vůči obviněnému, bez ohledu na to, kdo je recipientem učiněného prohlášení (zda soukromá osoba, policejní informátor, nebo jiný státní orgán);

⁴⁵⁶ Rozsudek ESLP ze dne 5. 11. 2002 ve věci *Allan proti Spojenému království*, č. 48539/99, § 51.

⁴⁵⁷ Rozsudek ESLP ze dne 12. 5. 2000 ve věci *Khan proti Spojenému Království*, č. 35394/97.

- b) výpověď obviněného učiněná vůči soukromé osobě nejednající ve shodě se státními orgány je procesně použitelným důkazem bez ohledu na to, zda obviněný mluvil spontánně nebo byl k tomu veden touto osobou, a to i tehdy, jednala-li tato osoba lstivě například s cílem vylepšit si své postavení v trestním řízení;
- c) výpověď obviněného učiněná vůči soukromé osobě jednající v shodě se státními orgány, a jestliže zároveň prohlášení obviněného nejsou spontánní, ale jsou takto vylákány, je procesně nepoužitelným důkazem.⁴⁵⁸

Spornou se dále může jevit otázka, zda lze *právo obviněného nevypovídat omezit určitým způsobem nátlaku*, a skutečnost, že obviněný odmítl vypovídat vyhodnocovat v neprospěch obviněného. Na straně jedné je třeba si uvědomit, že právo mlčet je výlučným právem obviněného,⁴⁵⁹ z čehož lze dovodit, že vyvozování jakýchkoliv negativních důsledků z jeho využití obviněným, pokud by byl o těchto důsledcích předem informován, je třeba považovat ze uplatnění psychické hrozby, která by mohla být považována za formu nedovoleného nátlaku na vůli obviněného (§ 89 odst. 3 tr. ř.). Naproti tomu nelze přehlížet fakt, že obviněný tím, že zvolí taktiku mlčení, zbavuje se takovým přístupem práva uvést relevantní skutečnosti pro svoji obhajobu.

V 1964 se Nejvyšší soud vyjádřil, že porušením principu zákazu sebeobviňování je takový postup soudu, který by vyvozoval negativní důsledky pro obviněného ze způsobu jeho obhajoby,⁴⁶⁰ avšak k mlčení obviněného, jakožto taktice obhajoby, se přímo nevyjádřil. Naproti tomu ESLP se touto problematikou zabýval ve věci *John Murray proti Spojenému Království*,⁴⁶¹ kde připustil, že za určitých podmínek a záruk lze z mlčení obviněného vyvodit pro něj nepříznivé závěry, přestože uznává, že upozornění obviněného na tuto možnost v sobě obsahuje „určitý stupeň nepřímého donucení.“ Nelze však přehlédnout, že v jiném rozhodnutí však dospěl ESLP k odlišnému závěru a shledal ve vyvozování závěrů o vině z mlčení obviněného porušení čl. 6 Úmluvy. Například ve věci *Telfner proti Rakousku* odsoudil rakouský soud pana Telfnera s odka-

⁴⁵⁸ Srov. REPÍK, Bohumil. K právu obviněného mlčet: (Rozsudek evropského soudu pro lidská práva Allan v. Spojené království z 5. 11. 2002). *Bulletin advokacie*. 2004, č. 1, 36–39.

⁴⁵⁹ V moderních demokratických právních státech se jedná o obecně uznávaný princip, který byl však v zahraničí v posledních letech relativizován. K tomu blíže MUSIL, Jan. Zákaz k donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). *Kriminalistika*. 2009, č. 4, s. 252–263.

⁴⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68 (č. 38/1968 Sb. rozh. tr.).

⁴⁶¹ Rozsudek ESLP ze dne 8. 2. 1996 ve věci *John Murray proti Spojenému království*, č. 18731/91.

zem na to, že odmítl uvést alibi a sdělit národním orgánům, kde se v rozhodné době zdržoval. ESLP rozhodnutí národního soudu potvrdil.⁴⁶²

Problémem omezení práva obviněného mlčet a možnými konsekvencemi pro vyvozování závěrů o vině obviněného se v českém právním prostředí zabýval Ústavní soud až v roce 2007. Ve svém nálezu ze dne 9. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 677/03 konstatoval, že zásah do práva obviněného mlčet lze tolerovat jen tehdy, pokud by závěr o spáchání trestného činu byl dostatečně podložen jinými provedenými důkazy.⁴⁶³ Ústavní soud tak *de facto* převzal názory již dříve vyslovené judikaturou ESLP ve věci *John Murray proti Spojenému Království*,⁴⁶⁴ ve které dospěl k závěru, že z mlčení obviněného je možné dovodit určité důsledky pro závěr o jeho vině, to však pouze za předpokladu, nejedná-li o výlučný důkaz, který k přesvědčení soudu o vině přispěl.⁴⁶⁵

Další spornou a v praxi sporadicky řešenou otázkou je dále posouzení, zda lze obviněného vést k učinění doznání slibem některých procesních výhod (srov. institut dohody o vině a trestu § 175a tr. ř. a spolupracujícího obviněného v § 178a tr. ř.), resp. *zda lze za omezení tvorby vůle obviněného nedovoleným nátlakem považovat též možnost postižení obviněného přísnějším trestem, než který by mu byl uložen v případě, že se k trestné činnosti, kterou spáchal, dozná*. Tato hrozba, ačkoliv na první pohled zřejmě plně souladná se zákonem, představuje nepochybně určitou formu psychologického nátlaku na obviněného (zejména vezme-li v úvahu zákonné rozpětí trestních sazeb v českém trestním zákoníku a povahu doznání jako polehčující okolnosti). Při bližším zkoumání zákonnosti takového procesního postupu orgánů činných v trestním řízení (a zejména státního zástupce, který je *dominus litis* v přípravném řízení) lze mít o dovolenosti hrozby uložení vyššího trestu v případě, že obviněný nebude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, značné pochybnosti. Ačkoliv se české soudy k této otázce přímo ještě nevyjádřily, Ústavní soud v jednom ze svých rozhodnutí konstatoval, že státní zástupce nemůže v řízení před soudem neomezeně využívat či dokonce zneužívat svá procesní práva, neboť i státní zástupce je v řízení před soudem vázán ústavně zakotveným omezením vyplývajícím z čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používá-

⁴⁶² Viz MUSIL, Jan. Zákaz k donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). *Kriminalistika*. 2009, č. 4. 255 a 256.

⁴⁶³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 677/03 (N 153/47 SbNU 11).

⁴⁶⁴ Rozsudek ESLP ze dne 8. 2. 1996 ve věci *John Murray proti Spojenému království*, č. 18731/91.

⁴⁶⁵ V daném případě odsouzení obviněného nespočívalo pouze na tom, že odmítl vypovídat, ale opíralo se ještě o další nepřímé důkazy.

ní ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu.⁴⁶⁶

V zahraničí hrozbu přísného trestu jakožto významného rizika pro vznik nepravdivých doznání obviněných prokázala americká studie učiněná Bottomsem a McCleanem v roce 1976. Podle závěrů zde uvedených může být příčinou toho, že obviněný inklinuje k učinění nepravdivého doznání, právě jeho vidina dosažení mírnějšího trestu.⁴⁶⁷ Tento problém úmyslného nadsazování právních kvalifikací („tzv. Overcharging“), kdy státní zástupce formuluje původní obžalobu nepřiměřeně přísně s cílem přimět obviněného k doznání a případně souhlasu s alternativním projednáním věci („Guilty Plead“), je ve Spojených státech velmi častým prostředkem donucení obviněných k tomu, aby se doznali a svolili k vyjednávání o vině a trestu.⁴⁶⁸

V českém trestním procesu může být praktickým důvodem psychického nátlaku na obviněného ze strany orgánů činných v trestním řízení například snaha vyhnout se tomu, aby trestný čin zůstal neobjasněn.⁴⁶⁹ Nadto je poměrně uspokojivě prokázáno, že z psychologického hlediska mají orgány činné v trestním řízení, které mají díky propracovanému výkonnému policejnímu aparátu a možnosti výrazných omezení obviněného (např. vzetím do vazby), faktickou převahu,⁴⁷⁰ tendenci spíše objasňovat skutkovou stránku prokazující vinu, než nevinu.⁴⁷¹

Této problematice se v souvislosti s konsenzuálními formami trestního řízení, v rámci kterých může být obviněný právě výměnou za své doznání oceněn mírnějším trestem, věnuje v rámci své rozhodovací činnosti i ESLP. Podle jeho názorů vyslovených v několika rozsudcích je připuštěno, aby trest oče-

⁴⁶⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 10. 2016, sp. zn. III. ÚS 2884/16.

⁴⁶⁷ GUDJONSSON, Gisli H. *The Psychology of Interrogations and Confessions*, Chichester, UK: John Wiley and Sons, 2006. ISBN 978-0-470-84461-8. s. 184–185.

⁴⁶⁸ K tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ve věci *Bordenkircher vs. Hayes*, 434 U.S. 357 (1978), dostupné také na <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/434/357/case.html>. Soud hrozbu prokurátora trestem na doživotí za donucení obviněného nepovažoval a rozhodl v neprospěch obviněného i přes to, že oponentní stanoviska některých soudců upozorňovala na jasný cíl prokurátora – jeho pomstychtivost, neboť prokurátor sám přiznal, že jediným důvodem pro jeho nový návrh, který obsahoval trest odnětí svobody na doživotí, byla snaha odradit obviněného, aby uplatnil své právo na řádný proces před soudem.

⁴⁶⁹ SOUKUP, Jaroslav. *Sebeobviňování a nepravdivá doznání*. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty UK, 1973, s. 38.

⁴⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999. ISBN 80-85963-89-2. s. 77.

⁴⁷¹ SOUKUP, Jaroslav. *Sebeobviňování a nepravdivá doznání*. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty UK, 1973, s. 38.

káváný v případě klasického vyřízení věci formou hlavního líčení byl přísnější než ten, který bude obsahem „plea bargaining“. Podle ESLP by problémem byla pouze situace, kdy by rozdíl mezi oběma tresty byl tak velký, že by tento rozdíl bylo možno považovat za nepatřičný tlak na obviněného, aby uznal svoji vinu, přestože by byl ve skutečnosti neviný.⁴⁷² Přípustnou korelaci mezi uplatněným donucením a výší přiměřeného trestu již ESLP ve své judikatuře blíže nevymezuje.

Z judikatury ESLP lze tedy dovodit, že příslib některých procesních výhod obviněnému za učinění jeho doznání obviněného a hrozba vyššího trestu v případě, že se obviněný nedozná, procesní důsledky pro použitelnost jeho doznání jako důkazu v českém trestním řízení zpravidla neovlivňuje. Výjimkou jsou případy, kdy by nepoměr mezi trestem, který by obviněnému reálně hrozil při projednání věci v soudním řízení, a trestem, na němž se se státním zástupcem výměnou za své doznání dohodl, byl znatelný. Jiná situace ovšem nastává v rovině hodnocení učiněného doznání z hlediska pravdivosti důkazu. Jelikož pravdivost doznání obviněného učiněného pod tíhou hrozby uložení vysokého trestu může být v mnoha případech dramaticky ovlivněna, v praxi by měla být důkazní váha takového doznání znatelně snížena.

Výše představené problémy s sebou nesou rizika tzv. nepravdivých doznání („*the False Confession*“, „*das falsche Geständnis*“),⁴⁷³ přičemž ani v českém právním prostředí nemusí být taková situace pouze teoretickou otázkou, uvědomíme-li si, že podíl obviněných činících doznání k trestným činům se v České republice odhaduje až na 50–55 % trestně stíhaných osob.⁴⁷⁴ Výpověď nebo doznání obviněného tak nelze v praxi přeceňovat. Vyvozování závěrů o vině obviněného musí pramenit z respektování zásady, že doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti náležitého objasnění skutkového stavu i jinými důkazy a musí být prověřeno všemi dosažitelnými prostředky a podloženo ostatními důkazy (§ 2 odst. 5 věta druhá tr. ř.).⁴⁷⁵

⁴⁷² Částečné rozhodnutí ESLP ze dne 6. 7. 2010 ve věci *Babar Ahmad a ostatní proti Spojenému království*, č. 24027/07, § 168.

⁴⁷³ Blíže k této problematice např. SOUKUP, Jaroslav. *Sebeobviňování a nepravdivá doznání*. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty UK, 1973 nebo ze zahraniční literatury GUDJONSSON, Gisli H. *The Psychology of Interrogations and Confessions*, Chichester, UK: John Wiley and Sons, 2006. ISBN 978-0-470-84461-8.

⁴⁷⁴ BRŇÁKOVÁ, Simona, KORBEL, František. Dohoda o vině a trestu. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 9, s. 271–274.

⁴⁷⁵ Srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 16. června 2011, sp. zn. I. ÚS 864/2011(N 116/61 SbNU 695) nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68 (č. 38/1968 Sb. rozh. tr.).